

Η ΤΡΑΓΟΥΔΙΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΜΑΡΙΑ Σ. ΣΤΟΥΠΗ*

(Δέν είμαστε μόνο γλωσσοπλάστες αλλά και ήχοπλάστες)

Η πρώτη Γλώσσα του ανθρώπινου γένους ήταν τό τραγούδι.

Στόν κολοσσό αὐτοῦ πού λέγεται ἀρχαία Ἑλληνική Γλώσσα, ἡ προσωδία εἶναι τό ἀπαραίτητο συμπλήρωμα. Διότι ἡ Ἑλληνική Γλώσσα εἶναι τό πρωταρχικό στοιχείο τῆς ἐξέλιξης τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ τῶν ἀνθρώπων. Χωρίς τήν ἀνεπτυγμένη σκέψη μέ τή γραφική της ἀποτύπωση, ἡ ἀνάπτυξη τοῦ κόσμου δέν θά εἶχε φτάσει στά μεγάλα της ἐπιτεύγματα.

Ἀποκτώντας οἱ ἄνθρωποι γνωριμία μέ τό περιβάλλον, ἀκούγοντας καί παρατηρώντας, ἄρχισαν νά ξεχωρίζουν τούς ἤχους ἀπό τή φύση. Αὐτό εἶναι κάτι πολύ σημαντικό γιά νά μπορέσει ὁ ἄνθρωπος νά μάθει νά μιλάει. Οἱ ἤχοι τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος ἦταν οἱ πνευματικοί σπόροι πού βοήθησαν, ὥστε νά μπορέσει

νά μιλήσει ἀργότερα ὁ ἄνθρωπος.

Ὅπως ἦταν φυσικό σιγά-σιγά ἄρχισε νά ἀναπτύσσεται ἡ ὁμιλία τῶν πρώτων ἀνθρώπων. Γιά νά μιλήσουμε προηγουμένως παίρνουμε ἀνάσα, ἡ ἀνάσα

* Γεννήθηκε στην Κέρκυρα. Ο πατέρας της από την Βήσσανη Ιωαννίνων, συγγραφεύς (Βραβείο Ακαδημίας Αθηνών). Αποφοίτησε από το Εθνικό Ωδείο Αθηνών (Πιάνο και Αρμονία). Ἐλαβε μέρος σε πολλές πολιτιστικές εκδηλώσεις με τον σύζυγό της (βιολί, Μουσική Ακαδημία Βιέννης). Ἐχει εφεύρει ένα μουσικό σύστημα, με το οποίο το παιδί αρχίζει να μαθαίνει μουσική με βάση την Ἑλληνική Γλώσσα και γράφοντας δικές του μικρές συνθεσοῦλες. Ασχολήθηκε και με τη ζωγραφική, και ἔλαβε μέρος σε πολλές ατομικές και ομαδικές εκθέσεις στην Κέρκυρα, στην Αθήνα, στα Ιωάννινα.

Ἔργα της συγγραφικά εἶναι: «Ἑλληνική Γλώσσα· ἡ ρίζα τῆς μουσικῆς τοῦ κόσμου» (Ἐκδόσεις Λογοθέτη),

«Το Δημοτικό μας τραγούδι και ἡ ἀναγνώρισή του ἀπό τὴν Ευρώπη» (Ἐκδόσεις Ἐλευθέρη Σκέψη),

«Γιατί υμνώ τὴν Ἑλληνική Γλώσσα» (Ἐκδόσεις Πελασγός),

«Ὅταν ἡ γῆ ωτοκοῦσε τὴν γλώσσα τῆς προσωδίας» (Ἐκδόσεις Δωδώνη),

«Ἡ τραγουδιστὴ γλώσσα τῶν Ἑλλήνων» (Ἐκδόσεις Δωδώνη),

«Το Μέλλον τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσας» Συλλογικὴ Ἐργασία (Ἐκδόσεις Ἀρχέτυπο).

«Ἡ τραγουδιστὴ γλώσσα τῶν Ἑλλήνων» ἐκδόσεις «Ἐλίκρανον», 2014

Τα μουσικά ἔργα τῆς εἶναι πολλά, μεταξύ τῶν ὁποίων εἶναι: «Ὀρφικοί Ὕμνοι Α' τεύχος», «Σεικίλου ἐπόμενα Α' τεύχος», «Ἡ Ροδιά», «Ἑλληνικά παιδικὰ κομμάτια γιὰ πιάνο» κ.ά. ΣΙΜΩΝΙΔΗΣ Ο ΚΕΙΟΣ «ΕΠΙΤΥΜΒΙΟ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΝΕΚΡΟΥΣ ΤΩΝ ΘΕΡΜΟΠΥΛΩΝ»

ἔχει ἦχο, μετά τόν ἦχο τῆς ἀνάσας ἀρθρώνουμε τό λόγο.

Στό παλαιό λεξικό Νικ. Λωρέντη συναντᾶμε δύο λέξεις πού μᾶς προκαλοῦν ἐρωτηματικά:

Μέροψ-οπος, οἱ μέροπες = οἱ ἔχοντες ἕναρθρο λόγο. Σύνθετη λέξη ἀπό τό μείρομαι + ὄψ = φωνή. Ἐπίσης γράφει ὅτι: Οἱ Μέροπες ἦταν μυθώδης λαός πού κατοικοῦσε «ἐκτός τοῦ κόσμου τούτου ἠπειρον», ἐπίσης, ἀναφέρονται ὡς κάτοικοι στή νῆσο Κῶ. Ἡ λέξη Μερόπη συναντᾶται σέ πολλά σημεία τῆς Ἑλλάδος. Ὑπάρχει χωριό καί Βουνό Μερόπη στό Πωγώνι καί κωμόπολη στό νομό Μεσσηνίας. Γιά νά ὑπάρχει ἡ λέξη μέ τήν ἔννοια, οἱ ἔχοντες ἕναρθρο λόγο, ἄρα ὑπῆρχαν καί ἄλλοι πού δέν εἶχαν ἕναρθρο λόγο.

Από αὐτό μπορούμε νά ὑποθέσουμε ὅτι κάποιιοί δίδαξαν τούς αὐτόχθονες ἀνθρώπους του Ἑλληνικοῦ χώρου πῶς νά μιλᾶνε.

Ἄλλη λέξη πού συναντᾶμε στό λεξικό τοῦ Ἡσύχιου εἶναι γιά τούς Ἑλλοπες. Σύνθετη λέξη καί αὐτή, ἀπό τό ρῆμα ἐλλείπω+ὄψ = ἄλαλοι. Αὐτοί πού δέν ἤξεραν ἀρχικά νά χρησιμοποιήσουν τό γλωσσικό τους ὄργανο, νά πλάσουν λέξεις καί νά μιλήσουν «ἦταν ἄλαλοι», αὐτό σημειώνει ὁ Ἡσύχιος στό λεξικό του γιά τούς Σελλούς. Περνώντας τήν ἱστορική διαδρομή τούς βρίσκουμε μέ τό ὄνομα: Ἑλλοί, Σελλοί, Ἑλλοπες, Πελασγοί, Προσέλληνες κατά τόν Ἰ. Πασσᾶ στό βιβλίο του Προϊστορία, ἐλέγοντο οἱ Ἑλληνες πρὶν ἐμφανιστεῖ ἡ Σελήνη πού εἶναι τεχνητός δορυφόρος. Ἐπειτα ὀνομασθησαν Ἑλληνες. Οἱ Ἑλλοπες ἔζησαν ἐκεῖ γύρω στή Δωδώνη. Μετά ἀπαντῶνται ὡς Πελασγοί πού πρωτομίλησαν τήν Ἑλληνική καί ἐξαπλώνονται καί σέ ἄλλα μέρη τῆς γῆς. Ἐχουμε δέ πολλά εὐρήματα ἀπό τήν Πελασγική γραφή. Μέ τό πέρασμα τοῦ χρόνου οἱ Πελασγοί ἐξελίχθηκαν ὡς φωτεινοί νόες καί ἀπαντῶνται ἀργότερα ὡς Ἑλληνες.

Τό σημαντικότερο εἶναι ὅτι, ὅπου κι ἂν ὑπῆρξαν ἀνθρωποι, δέν ὑπάρχει ἄλλη γλώσσα σ' ὅλη τή γῆ πού νά ἐπεβλήθη διά τῆς προσωδίας, μόνο ἡ ἑλληνική γλώσσα. Δικαίως οἱ γνωρίζοντες τήν ἀπεκάλεσαν μητέρα ὄλων τῶν γλωσσῶν. Ἀπό συνέδρια ἱστορικῶν καί γλωσσολόγων μαθαίνουμε ὅτι οἱ ἀνθρωποι πρῶτα τραγούδησαν κι ἔπειτα μίλησαν. Ἔτσι βεβαιωνόμαστε ὅτι, αὐτοί πού ἀνέπτυξαν τό πνεῦμα τους ὥστε νά τραγουδᾶνε τήν ὁμιλία τους, δηλαδή, νά ἐναρμονίζεται ἡ σκέψη τους μέ τήν ψυχή τους καί νά ἐκφράζονται μελωδικά, ἦταν οἱ Ἑλληνες.

Τί σημαίνει ἀκριβῶς ἡ λέξη προσωδία.

Ἡ λέξη εἶναι σύνθετη πρὸς+ἄδω. Δηλαδή δέν εἶναι ἀκριβῶς τραγούδι, ἀλλά κάτι μεταξύ ὁμιλίας καί τραγουδιοῦ. Σάν μουσική ἀπαγγελία, στήν οὐσία εἶναι ἡ ψυχική ἐκφραση τοῦ ἀνθρώπου. Πρέπει νά ξεχωρίσουμε στό μυαλό μας ἄλλο τραγουδῶ κι ἄλλο προσωδῶ. Δέν πρέπει νά ἔχουμε στό νοῦ μας ἄριες ἀπό ὄπερες, οὔτε δημοτικό τραγούδι, μά οὔτε καί βυζαντινὴ ψαλμωδία. Ἐδῶ θά παραθέσω τί εἶπε πάνω σ' αὐτό ὁ Βασιλιάς Σολομῶν:

Οἱ Ἑλληνες κατά τήν ὁμιλία τους, καταφέρνουν νά δημιουργοῦν δίνες στήν ἀτμόσφαιρα. Ἡ μαγεία εἶναι πῶς νά χειρίζεσαι τίς ἐνέργειες μέσω τῆς Γλώσσας καί τῆς ὁμιλίας.

Ἐπίσης οἱ Ἑβραῖοι στό Ταλμούδ, αὐτή τήν τεχνική τῆς ὁμιλίας τῶν

Ἑλλήνων ὄχι μόνο τήν παραδέχονται, ἀλλά τήν ὀνομάζουν Gematria δηλ. Γεωμετρία. Κι ἐνῶ ἄλλοι λαοί θαυμάζουν αὐτή τή Γλώσσα ἐμεῖς οἱ νεώτεροι Ἕλληνες δέν τήν ἀντιμετωπίζουμε μέ τό σεβασμό πού θά ἔπρεπε ἀλλά τήν κακομεταχειριζόμαστε.

Δυστυχῶς ὅμως, ὅλοι μας ἀσχημονοῦμε! Ἀκόμα κι ἐμεῖς πού εἶδαμε καί καταλάβαμε τήν ἀξία της. Κατ' ἀρχήν, κανένας μας δέν σκέφτηκε ὅτι αὐτή τήν ἀρχαία γλώσσα πρέπει νά τήν μαθαίνουμε νά τήν μιᾶμε κι ὄχι ν' ἀποστηθίζουμε γραμματικούς κανόνες καί νά μεταφράζουμε. Ἡ μεγαλύτερη ὁμορφιά της εἶναι νά τήν μιᾶμε ἀπταιστώως, μέ εὐχέρεια, ὅπως ὑπερηφανευόμαστε ὅταν μιᾶμε κάποια ἀπό τίς παραφνάδες τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας ὅπως εἶναι ἡ Ἀγγλική, ἡ Γαλλική κ.λπ. Ἐκεῖ προσέχουμε τήν προφορά μας πῶς θά πρέπει νά προφέρουμε τή γλώσσα πού μαθαίνουμε. Κι ὄχι μόνο αὐτό, ἀλλά κάνουμε καί ταξίδια στό ἐξωτερικό γιά νά μάθουμε τήν σωστή προφορά. Ἀλλά, μέ τήν Ἑλληνική προφορά ποιός ἀσχολήθηκε ποτέ;

Ἡ προφορά τῆς Ἑλληνικῆς ἀπό τούς ξένους

Οἱ ξένοι πού τούς εἶναι τόσο δύσκολη ἡ Ἑλληνική γλώσσα γιά νά τήν μάθουν, τήν θαυμάζουν ἀπεριόριστα. Οἱ περισσότεροι ὅμως δέν μποροῦν νά τήν μιλήσουν σωστά, ἀκόμα καί οἱ λατινόφωνοι καθηγηταί πού τή διδάσκουν. Ἀκουσα καθηγητή ξένης ὑπηκοότητας νά διαβάζει ἑλληνικό κείμενο καί μετά δυσκολίας καταλάβαινα αὐτά πού ἔλεγε, λόγω προφορᾶς. Δέν μποροῦν νά μιλήσουν σωστά, διότι ἡ ἄρθρωσή τους, ἀπό τή δική τους μητρική γλώσσα, ἔχει πάρει μία ἄλλη θέση μέσα στό γλωσσικό τους ὄργανο. Τούς ἀκοῦμε νά μᾶς λένε: Ντέν γκνωρίζω. Ἰγκῶ ντέν ἴντα, ὄκι ντέν τέλω, ἐκ-καριστώ), κ.λπ.

Ἐξετάζοντας τή γλώσσα μας φωνητικά, ἠχητικά θά προσπαθήσουμε νά βροῦμε τά στοιχεῖα ἐκεῖνα πού δημιουργήσαν τόν προσωδιακό χαρακτήρα. Διότι ἀπό δω ἀρχίζει νά διαπλάθεται **ἡ ρίζα τῆς μουσικῆς τοῦ κόσμου**.

Μετά ἀπό χιλιάδες χρόνια ἀργότερα, στήν Εὐρώπη δημιουργοῦνται οἱ προϋποθέσεις γιά νά ἀναπτυχθεῖ ἡ μουσική τῆς Δύσεως. Ὁ Βάγκνερ καί ἄλλοι μουσικοί τοῦ περασμένου αἰώνα, τό λέγουν ξεκάθαρα ὅτι, ἂν δέν ὑπῆρχαν τά συγγράμματα τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων δέν θά ὑπῆρχε ἡ σημερινή ἐξέλιξη τῆς μουσικῆς, διότι πάνω σ' αὐτά βασίστηκαν γιά νά δημιουργήσουν τήν νεότερη τέχνη.

Ὁ Θρασύβουλος Γεωργιάδης στό βιβλίο του, *Μουσικός Ρυθμός*, διαπιστώνει ὅτι: «Ἡ μουσική στήν ἀρχαία Ελλάδα δέν κατεῖχε σάν τέχνη, παρόμοια μέ τή σημερινή τῆς Δύσεως. Ἡ μουσική τότε βρισκόταν στήν κορυφή τῆς ἀγωγῆς, ὡς ἡ προσδιοριστική δύναμη τοῦ ἤθους, μέ τόν συνδυασμό γλωσσικῆς καί μουσικορρυθμικῆς δύναμης.»

Ἀπό τήν ἀρχή της ὁμιλίας τῶν ἀνθρώπων, **ἡ Ἑλληνική μουσική ἦταν ὑποταγμένη στη Γλώσσα**. Διότι ἡ μουσική μέ τή λέξη ἀποτελεῖ ἓνα κρᾶμα

έμπεριέχεται σ' αυτήν. Μία ελληνική λέξη μπορεῖ νά ειπωθεῖ, νά δονηθεῖ μέ πολλούς έκφραστικούς τρόπους.

Ανάλυση στοιχείων τῆς Γλώσσας

Γιά νά ἀναλύσουμε τή γλώσσα, χρειάζεται νά πάρουμε ἕνα-ἕνα τά στοιχεῖα πού τήν ἀποτελοῦν, γιά νά βγάλουμε κάποια συμπεράσματα. Ἐτσι θά ἐξετάσουμε τά φωνήεντα, τά σύμφωνα, τόν τονισμό τῶν λέξεων καί τήν κυματοειδή προφορά, ὅταν ἐκφωνεῖται, ὁ ἀρχαῖος λόγος.

Ἄς ἀναλύσουμε πρῶτα τή λέξη φωνήεν, τί σημαίνει φιονήεν: τό Φ κατά τόν κώδικα τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀλφαβήτου σημαίνει φῶς καί τό Ν σημαίνει ὁ νοῦς. Φῶς τοῦ νοός. Τά φωνήεντα λέγονται καί φθόγγοι. Φθόγγος σημαίνει ἦχος παραγόμενος διά τοῦ λάρυγγος ἀπό τό ρῆμα φθέγγομαι ἀρχικά τά φωνήεντα ἦταν 5: α, ε, ι, ο, υ καί ἐπροφέροντο μουσικά, ἔχουμε δέ τραγούδια πού στηρίζονται σέ 5 φθόγγους εἶναι τά λεγόμενα 5φθογγα πολυφωνικά τραγούδια τῆς Ἡπείρου, πρόδρομος τῆς πολυφωνικῆς μουσικῆς. Ἀργότερα στά 5 φωνήεντα προσετέθη τό η καί ω.

Ἐπὶ τά φωνήεντα ἔγιναν 7, παρατηρεῖται συγχρόνως στήν ἀρχαία Ἑλλάδα ν' ἀκούγονται κλίμακες μέ 7 μουσικούς φθόγγους. Ἐκτός ἀπό τους 7 φθόγγους ὑπάρχουν κι ἄλλοι ἐνδιάμεσοι φθόγγοι. Ὅλοι ἔχετε δεῖ τά πληκτρα τοῦ πιάνου, τοῦ ἀρμόνιου, αὐτά εἶναι ἄσπρα, ἀνάμεσα σ' αὐτά λίγο μακρόστενα εἶναι τά μαῦρα. Αὐτά τά μαῦρα πληκτρα ἀντιπροσωπεύουν ἐνδιάμεσους ἦχους. «Ἡ Ἑλληνική μουσική καί ἡ Βυζαντινὴ ψαλμωδία τό χαρακτηριστικό πού ἔχουν εἶναι ὅτι περνᾶνε ὡς ἐπὶ τό πλεῖστον ἐνδιάμεσους ἦχους. Εἶναι σάν νά λέμε ἀπό τό μαῦρο χρῶμα νά πᾶμε στό ἄσπρο, θά περάσουμε μέ τόνους τοῦ γκριζοῦ. Ἐτσι γίνεται καί μέ τους ἦχους, ἀπό τό Ντό γιά νά πᾶμε στό Ρέ, χρησιμοποιοῦμε ἐνδιάμεσους ἠχητικούς τόνους.

Ὅμως, σέ πολλές ξένες γλώσσες τά φωνήεντα ἀποδίδονται καί μέ ἐνδιάμεσους ἦχους. Οἱ Γάλλοι τό Ε ἄλλοτε τό λένε μέ ἀνοιχτό τό στόμα κι ἄλλοτε μέ κλειστό. Το Ι πότε μέ ἀνοιχτό, πότε Υ μέ κλειστό τό στόμα. Ποιός μπορεῖ νά ἀποκλείσει ὅτι οἱ Γάλλοι δέν τό πῆραν ἀπό τήν προφορά τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων; Μήπως δέν θά μπορούσαμε νά ξεχωρίσουμε κι ἐμεῖς κατά τόν ἴδιο τρόπο τό: Ἡμῶν μέ τό Ὑμῶν μέ κλειστό τό στόμα;

Μᾶς προβληματίζει ἡ λέξη ΑΘΗΝΑ-ΑΘΙΝΑ, ΑΘΕΝΑ-ΑΘΑΝΑ δωρικά (Athene, Athens). Τί ἄλλο μπορεῖ νά δικαιολογήσει τόσα φωνήεντα γιά τήν ἴδια λέξη, παρὰ μόνο ἠχητική προφορά.

Τίς ποικιλίες τῶν φωνηέντων, σήμερα δέν τίς χρησιμοποιοῦμε, ἔχουν χάσει ὄχι μόνο τήν προσωδιακή τους χρήση ἀλλά καί τήν ἠχητική τους ἰδιαιτερότητα στήν προφορά. Ὅλα τά η ι υ καί τίς διφθόγγους οι, ει, κ.λπ. τά προφέρουμε τό ἴδιο, ὑπάρχουν μόνο γιά τήν ἐρμηνεῖα τῆς γραφῆς. Καινό = καινούργιο, κενό = ἀδειανό.

Στά λεξικά βρίσκουμε λέξεις μουσικές όπως: ἀ-ἀ-α-τόν = ἀκατάβλητον, ἀάσχετος = ἀκατάσχετος. Τό ἴδιο συμβαίνει καί σέ ἄλλες γλῶσσες παρατηροῦνται δίφθογγοι καί τρίφθογγοι οἱ ὅποιοι δέν προφέρονται, ἀλλά μόνο γράφονται. Ὅπως οἱ Γάλλοι τό νερό τό γράφουν μέ τρία φωνήεντα καί τό προφέρουν μέ ἓνα πού δέν περιέχεται στή λέξη. ΕΑΥ = Ο. Ἀλλά καί στήν Ἑλληνική αἰί = πάντοτε, τό βρίσκουμε καί αἰεί = πάντοτε. Μία λέξη τέσσερα φωνήεντα, 2 συλλαβές. Μόνο μία προσωδιακή προφορά μέ ἐνδιάμεσους φθόγγους, μπορεῖ νά δικαιολογήσει αὐτή τή γραφή. Κι αὐτό ἦταν πού δυσκόλευε τούς μή Ἑλληνες. Δέν μποροῦσαν ν' ἀκούσουν τούς διάφορους ἤχους πού γλιστροῦσαν μέσα σέ μία λέξη. Κι ὅταν τό αὐτί δέν συλλαμβάνει ὅλους τούς ἤχους πού ἀκούγονται, δέν μπορεῖ καί ἡ νόηση νά προσδιορίσει περί τίνος πρόκειται. Δηλαδή τό αὐτί ἀκούει μόνο τούς ἰσχυρούς ἤχους, τούς ἀσθενεῖς ἤχους ὅταν δέν ἔχει ἐξασκηθεῖ δέν μπορεῖ νά τούς ξεχωρίσει. Τό ἴδιο συμβαίνει καί σήμερα μέ τή δημοτική μουσική καί τή βυζαντινή. Αὐτός πού ἔχει μάθει ν' ἀκούει μόνο τή συγκεκριμένη μουσική μέ τίς 7 νότες ὅπως εἶναι ἡ δυτική ἀρμονία, (εὐρωπαϊκή μουσική) τοῦ εἶναι ἀδύνατον νά παρακολουθήσει καί νά τραγουδήσει τίς φυσικές κλίμακες ὅπως εἶναι οἱ ἑλληνικές. Γι' αὐτό ὁ Ἕλληνας μουσικός ὁ ἐκπαιδευμένος στήν κλασσική μουσική δύσκολα μπορεῖ νά ἐκτιμήσει τήν ἑλληνική μουσική, εἴτε αὐτή εἶναι δημοτικό τραγούδι εἴτε βυζαντινή ὑμνωδία. Καί τό χειρότερο, ὁ Ἕλληνας συνθέτης δέν μπορεῖ νά ἀξιολογήσει καί νά ἀξιοποιήσει τήν μεγάλη αὐτή μουσική κληρονομιά.

Συνήθως οἱ ἐπιτυχίες τῶν Ἑλλήνων συνθετῶν εἶναι ἀπομιμήσεις τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς. Κι αὐτός εἶναι ἓνας λόγος πού ὁ ἀμήτορας Ἕλληνας δέν μπορεῖ ν' ἀκούσει, οὔτε τόν Ἕλληνα συνθέτη, οὔτε τήν εὐρωπαϊκή μουσική. Ἀνεκπαιδευτος ὅπως εἶναι, δέχεται μόνο κάποια πολυπαιγμένα κομμάτια πού ἔχει συνηθίσει ν' ἀκούει (Γιά τήν Ἐλίζα, τήν Α λά Τούρκα κ.λπ.).

Οἱ ἄνθρωποι πρῶτα σκέφτηκαν, μετά μίλησαν κι ἔπειτα ἔγραψαν. Ἄρα ὅπως μιλοῦσαν ἔτσι τά ἔγραψαν, ἄλλως τί νόημα θά εἶχαν οἱ δίφθογγοι.

Το θαῦμα αὐτῆς τῆς ἐπιστημονικῆς Γλώσσας εἶναι ὅτι, καί ἀκουστικά καί ὀπτικά εἶχε ὄχι μόνο τήν ξεχωριστή γραφή, ἀλλά καί μέ τήν εἰδική προφορά τῶν φωνηέντων, πού ἀπέδιδαν τήν ἔννοια τραγουδιστά. Πολλές φορές ὅταν συνομιλοῦμε, δέν ἀκοῦμε καλά τίς λέξεις, ἀλλά ἀπό τόν τόνο τῆς φωνῆς καταλαβαίνουμε τί θέλει ὁ ἄλλος νά μᾶς πεῖ.

Ἀναλύοντας τήν προφορά τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσας

Ἄς ἐξετάσουμε πρῶτα, πῶς ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες προφέρουμε τά σύμφωνα. Τά λέμε σύμφωνα ἐνῶ εἶναι ἄφωνα, διότι μόνο μαζί μέ τό φωνήεν ἀποκτοῦν τή δική τους δυναμική.

Ἐκεῖνο πού πρέπει νά ποῦμε εἶναι ὅτι κάποια σύμφωνα δέν τά περιλαμβάνει τό Ἰωνικό μας ἀλφάβητο, διότι ὅπως εἶναι γνωστό τά ἀλφάβητα τῶν

Ἑλλήνων ἦταν πολλά. Κάθε Ἑλληνική πόλη εἶχε καί τό δικό της Ἀλφάβητο. Ἔτσι ἔχουμε Ἰωνικό, Κορινθιακό, Ἀττικό, Χαλκιδικό, Θηραϊκό, Κρητικό, Ἀρχαῖο Λατινικό, κ.α. Αὐτό πού χρησιμοποιοῦμε σήμερα καί ἔχει ἐπικρατήσει εἶναι τό Ἰωνικό τό ὁποῖον δέν εἶχε ὡς 40 γράμμα τό ΝΤΕ πού ἔχουν οἱ Λατίνοι γιά μᾶς εἶναι Δέλτα, γι' αὐτό δέν πρέπει νά προφέρουμε τό ντέ ὅπως τό προφέρουν οἱ Λατινόφωνοι. Δηλ. δέν πρέπει νά λέμε φωνῆε(d)-ντα ἀλλά φωνήεν-ντα, Πάν-ντα ὄχι Πά(d)-ντα, Ἄν-ντοχή, ὄχι Ἄ(d)-ντοχή, Φαν-ντασία ὄχι Φα(d)-ντασία.

Στό δικό μας τό Ἰωνικό ἀλφάβητο τό τρίτο γράμμα εἶναι τό Γάμα, ἐνῶ οἱ Λατίνοι ὡς τρίτο γράμμα ἔχουν τό ΣΕ, αὐτό πού μοιάζει μέ μισοφέγγαρο. Τό ὁποῖον προφέρεται ἄλλες φορές ὡς σέ, πού χρησιμοποίησαν οἱ Βυζαντινοί, ἄλλες φορές ὡς τσέ, ἢ κάπα. Πάνω σ' αὐτό τό σέ ποιός μπορεῖ ν' ἀμφισβητήσῃ ὅτι οἱ Σελλοί οἱ ὁποῖοι ἦταν κτηνοτρόφοι δέν προφερότανε ὡς ΤΣΕ δηλ. Τσελλοί, διότι ἔχουμε τά παράγωγα Τσέ-λιγκας, Τσα-ρούχι, Τσοπάνος, Τσολιάς.

Ἐμεῖς δέν ἔχουμε τό γράμμα G=ΤΖΙ. Οἱ Λατινόφωνοι δέν ἔχουν τό Γάμα, ὁμως τό γάμα τό δικό μας τό προφέρουν μέ τό Τζι = g λένε π.χ. τό γάλα = γκάλα,

Μία σημαντική παρατήρηση μποροῦμε νά κάνουμε γιά τά συμφωνά. Σέ πολλές λέξεις βλέπουμε νά συμπτύσσονται τά σύμφωνα ὅπως: κρανίο δέν λέμε καρανίο. Δρόμο δέν λέμε δορόμο, γαράφω, γράφω, νεκερός, νεκρός, ἀναθάρωπος, ἄνθρωπος, ταραγούδι, τραγούδι, πορόβατο, πρόβατο καί εἰδικότερα τό Α δέν τό λέμε Ἄλεφ ὅπως παρουσιάζεται σέ κάποια ἄλλη γλώσσα τό λέμε Ἄλφα κ.ἄ. Μ' αὐτή τήν παρατήρηση γεννᾶται τό ἐρώτημα: Μήπως αὐτές τίς συμπτώξεις τῶν συμφώνων τίς χρησιμοποιοῦσαν καί στά φωνήεντα καί στίς διφθόγγους, περνώντας ἐνδιάμεσους ἤχους;

Στό δημοτικό μας τραγούδι καί στή βυζαντινή μουσική ἀκοῦμε τούς ἤχους νά γλιστρᾶνε ἀπό τόν ἕνα ἤχο στόν ἄλλον. Δέν εἶναι οἱ ἤχοι σταθεροί-συγκερασμένοι ὅπως εἶναι π.χ. στόν Ἑθνικό μας Ὕμνο. Πρέπει δέ νά ποῦμε ὅτι ἡ ἀρχαία Ἑλλάδα εἶχε 45 κλίμακες, ἐνῶ ἡ Δύση χρησιμοποίησε μόνο 2 κλίμακες, δηλαδή τήν μείζονα καί ἐλάσσονα κλίμακα. Ἐνῶ τά μουσικά σύμβολα ὑπολογίζονται 1600. (Βλέπε: Μ. Στούπη, *Ἡ Ἑλληνική Γλώσσα ἡ ρίζα τῆς μουσικῆς τοῦ κόσμου*).

Ἡ Εὐά Σικελιανοῦ ἔγραψε στά *Ἀπομνημονεύματά της: Ἡ Εὐρωπαϊκή μουσική καί ἡ Ἑλληνική μουσική εἶναι δύο μεγάλα μουσικά συστήματα μέ διαφορετικές λειτουργίες. Δέν ἐχθρεύονται τό ἕνα τό ἄλλο. Μονάχα σήμερα, τό ἕνα κρατᾶ τόν κόσμο στά χέρια του, ἐνῶ τό ἄλλο εἶναι φτωχό καί ἐγκαταλειμμένο. Γιά ὅσους καταλαβαίνουν ἡ Ἑλληνική μουσική ἡ ὁποία εἶναι ὑποταγμένη στή γλώσσα, ἴσως εἶναι πολυτιμότερη ἀπό ὅλα τά ἄλλα συστήματα. Καί ὅσο μένει κανεῖς ὀχρωμένος πίσω ἀπό τήν εὐρωπαϊκή ἀντίληψη τῶν διαστημάτων πού εἰσῆχθησαν στήν Εὐρώπη ἀπό τήν ἐποχή τοῦ Μπάχ μέ τή δυτική ἀρμονία, εἶναι ἀδύνατον νά κατανοήσῃ τή μουσική τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.*

Ο Κώδικας του Έλληνικού Αλφαβήτου

Μελετώντας τόν κώδικα του Έλληνικού Αλφαβήτου του Έλληνος Λόγου πού εισήγαγε ο Σημαιοφόρος Θεολόγος, μαθαίνουμε τήν ιδιότητα καί τό ρόλο του κάθε φωνήεντος.

Θά πρέπει νά ποῦμε ὅτι, αὐτή ἡ ἀνακάλυψη του Σημαιοφόρου Θεολόγου χρειάζεται συνεχῆ μελέτη, γιά νά μπορέσει νά ἐμπεδώσει καί νά κατανοήσει ὁ Έλληνας, πόση σημασία ἔχει νά γνωρίζεις τίς ρίζες τῶν λέξεων οἱ ὁποῖες κατευθύνονται ἀπό τά φωνήεντα. Μέ 2 ἄφωνα (σύμφωνα) σχηματίζονται πάρα πολλές λέξεις: ὅπως π.χ. κόμη = τά μαλλιά τῆς κεφαλῆς. Κώμη = χωριό. Πυρά = φωτιά. Πόρος = πορθμός, πορεία, πέρας, πρωί κ.λπ.

Αρχίζοντας ἀπό τό φωνῆεν Α, τό ὁποῖον φανερώνει τήν ἀρχική δύναμη τῆς δημιουργίας (Άλφα = Δύναμις Ἀρχική, λεύσις φωτός πνευματικοῦ).

Το Ι ἐκπορεύεται ἀπό πάνω πρὸς τά κάτω μέ μικρή δύναμη (μικρός, ὀλίγος), ἂν τό βάλουμε δίπλα σ' ἓνα Α τό Ι, τότε ἐνισχύεται ἡ ἔννοια τῆς λέξεως ὅπως ἡ λέξις αἰώνια.

Ἐνῶ τό Ε ἀπό ἐκεῖ πού ἐκπορεύεται μᾶς φανερώνει μία ὀριζόντια πορεία (Βέλος, τρέχω, γέα, μη-τέρα οἱ Λατῖνοι τῆ γῆ τῆ λέγουν τέρα).

Τό Η φανερώνει διπλή ἐκπόρευση ἀπό πάνω πρὸς τά κάτω, γι' αὐτό καί εἶναι πιύ δυνατό καί πιό φανερό, (ὅπως π.χ. ὁ Ἡλιος. Ὁ ὁποῖος πρὶν νά καθιερωθεῖ τό Η καί τό Ω ἐπροφέρετο «ἄ-έ-λιος»). Εἶναι γνωστό ὅτι ἀρχικά τά φωνήεντα ἦταν 5 (α, ε, ι, ο, υ). Ἔτσι συμπεραίνουμε ὅτι τό Η τούς χρειάστηκε γιά νά τονίσουν διπλά μία δύναμη, ὅπως καί τό Ω, γιά νά δώσουν περιγραφή του ἀπειρου.

Τό Ο φανερώνει ἓναν συγκεκριμένο χῶρο, (ὁ χρόνος, πού εἶναι πάντα περιορισμένος, ἡ ὁδός, εἶναι συγκεκριμένος χῶρος).

Τό Ω ἀποδίδει τό ἄπειρο, (ῶραι, ὠραία, ὁ οὐράνιος «ἔρος» ὅταν κατέλθει ἐπί τῆς γῆς ὀνομάζεται Ἔρως).

Ἀκολούθως τό Υ πού μοιάζει μέ δοχεῖο εἶναι τό φωνῆεν τῆς ὑγρας, συγκεντρώνει τά ὑγρά. Γι' αὐτό χρησιμοποιήσαν τήν λέξη: Ὑδωρ, Ὑγρασία, Ὑαλος, Δάκρυ, (πῦρ ἢ συσσώρευσις του πυρός), φύσις (τό φῶς πού συγκεντρώνει μεγάλη ποσότητα), κ.λπ. (Σημαιοφόρος Θεολόγος, Ἡ λογική τῆς Ὄρθογραφίας).

Ὅπως εἶδαμε κάθε φωνῆεν ἔχει μία δική του ἔννοια. Γι' αὐτό σάν ἐπιστημονική γλώσσα πού εἶναι καί μέ τήν τέχνη πού περικλείει, πρέπει κάθε φωνῆεν καί δίφθογγος νά εἶχε καί τῆ δική του φωνητική ἀπόδοση.

Οἱ δίφθογγοι δέν ἦταν μόνο γιά νά ξεχωρίζουν τήν ἔννοια: Τοῖχος, Τείχη, Τύχη. Οὔτε γιά νά διακοσμοῦν ἓνα γραπτό κείμενο. Ἦταν καί ἡ ἀπόδοση του φωνήεντος, καί ὁ τρόπος πού ἔπρεπε νά τό προφέρουν καί μάλιστα τραγουδιστά (προσωδιακά). Αὐτή τήν ἔννοια ἔχουν τά φωνήεντα, γι' αὐτό εἶναι ἄμεσα συνδεδεμένα μέ τό μουσικό ἄκουσμα. Εἶτε ὡς τραγούδι, εἶτε ὡς προσωδιακή προφορά.

Απόπειρα προσωδιακής απόδοσης

Όπως προαναφέραμε, ή Γαλλική τό U τό προφέρει με μισόκλειστο στόμα, είναι ενδιάμεσό του I και ου. Έμεις όταν τό Υ είναι μετά από ένα φωνήεν τό προφέρουμε με σύμφωνο όπως λέμε «Αύριο» τό προφέρουμε κάπως βάρβαρα «άβριο» μήπως οί πρόγονοί μας αυτά τά δύο φωνήεντα τά πρόφεραν κλείνοντας λίγο τό στόμα τους σουφρώνοντας τά χείλη και τό αύριο άκουγόταν «αύριο»; Τήν Εύβοια όχι έβια άλλα Εϋ-βο-ι-α. Αλλά χρειάζεται ολόκληρη ή φράση για νά αποδοθεϊ ή μουσικότητα, μία λέξη σκέτη δέν αποδίδει τίποτα.

Πάνω σ' αυτά πού λέμε, πρέπει νά θυμόμαστε και τήν εποχή. Οί άνθρωποι δέν βιάζονταν, ήσαν ήρεμοι, όποτε και ή όμιλία τους ήταν αργή, είχαν τό χρόνο πολλές φορές και ξαπλωμένοι στά ανάκλιντρα νά φιλοσοφούν συζητώντας. Ένώ έμεις σήμερα από τό άγχος μας μιλάμε γρήγορα, τρώμε τίς λέξεις μας πολλές φορές δέν καταλαβαίνουμε τόν άλλον τί θέλει νά μās πει και τόν ξανάρωτάμε νά μās επαναλάβει αυτό πού ειπε.

Οί δίφθογγοι-δύο φθόγγοι όπως: ό τοίχος, τά τείχη, ή τύχη σήμερα προφέρονται με ένα ι. Θα πω όμως για τό μεγάλο σφάλμα πού κάνουν οί ξένοι προφέροντας έρασμακά τίς δίφθόγγους. Μήπως οί Αρχαίοι Έλληνες πρόφεραν τίς δίφθόγγους όπως προαναφέραμε και για τά σύμφωνα; το-ί-χος, τε-ί-χη, τ-ύ-χη.

Επίσης τά πνεύματα πού έχουν τήν έννοια τής άνάσας, έμεις σάν Έλληνες δέν τά χρησιμοποιήσαμε και ή ψιλή και ή δασεία έμειναν από τήν αρχή χωρίς άκουστική διάκριση. Απ' ό,τι γνωρίζουμε όλο αυτό τό σύστημα του τονισμού δέν χρησιμοποιήθηκε για τήν προφορά, αλλά μόνο για τή γραφή. Ένώ οί Λατινόφωνοι προφέρουν τό (χ) έλαφρά (χ)έλεν (Έλένη), (χ)ιστορία, (χ)ήρως, σήμερα λέμε «Χαίρετε» τότε πρόφεραν έλαφρά και σύντομα Χάϊρε. Τό βρήκα σε παλαιό λεξικό με τήν ένδειξη ποιητικά. Άλλη μία λέξη πού συνάντησα: Έρος και Έρος. Διαφορετική έννοια αλλά και διαφορετική γραφή και προφορά. Τό άει = πάντοτε, τό συνάντησα σε ποίημα τής Σαπφούς ΑΙΕΙ. Κατά τή γνώμη μου είτε ΑΕΙ είτε ΑΙΕΙ πρέπει νά είχε μία παραπλήσια προφορά, από τό Α γλιστρούσαν στό Ι. Σε παλιό λεξικό συνάντησα τήν πόλη Τροία γραμμένη Τρο-ι-ία και δίπλα είχε τήν ένδειξη ποιητ. αλλά και ή άγγλική γράφει α και προφέρει ει γράφει ε και προφέρει υ κ.λπ. όλα αυτά χωρίς άμφιβολία είναι υπολείμματα προσωδιακής Γλώσσας.

Επίσης ή γαλλική χρησιμοποιει τό Σίγμα με παχιά προφορά τό αποδίδει με 2 γράμματα CH chapeau, chaise, chemin, τέτοια παρόμοια προφορά έχουμε κι έμεις σε κάποιες περιφέρειες και ακούμε νά λέγεται: τό σιάδι, πεντακόσια, έξακόσια κ.λπ. δέν αποδίδεται όμως και γραπτώς όπως τό αποδίδουν οί Γάλλοι με τά δύο γράμματα, έμεις δέν έχουμε ξεχωριστό γράμμα. Απ' όλα αυτά πού αναπτύξαμε, τί άλλο μπορούμε νά υποθέσουμε, παρά ότι, κατά τήν προφορά γινόντανε συμπτύξεις και στά φωνήεντα πού απέδιδαν τό χαρακτήρα μιās προσωδιακής προφορās; Πάρα πολλά στοιχειά προφέρονται χωρίς νά είναι πουθενά γραμμένα διότι ό χαρακτήρας κι ό ιδιωματισμός του κάθε ανθρώπου τής φυλής

πού ανήκει, έχει τό δικό του ψυχισμό.

Άλλη παρατήρηση πού κάναμε είναι τά διπλά σύμφωνα μέσα σέ μία λέξη, όπως θάλασσα, γλώσσα, ἄμμος, ἵππος, σίγουρα ὑπῆρχε κάποια διάκριση κατά τήν προφορά. Μοῦ εἶπαν ὅτι σέ διάφορα νησιά τοῦ Αἰγαίου ἔχουν μία ἰδιάζουσα προφορά ὅταν προφέρουν π.χ. τό ἵππος διακρίνεις ὅτι γράφεται μέ δύο πί. (Λέγοντας τό στά γρήγορα ἀκούγεται ἵποπος)

Ἐξ αἰτίας τῆς προφορᾶς ἔχουμε παραλλαγές πολλῶν λέξεων καί στά φωνήεντα καί στά σύμφωνα. Φαίνεται ὅτι ἡ ἀκουστική ἀντίληψη δέν ἦταν πάντοτε εὐδιάκριτη κατά τήν προφορά, μέ ἀποτέλεσμα μία λέξη ν' ἀκούγεται μέ διαφορετικά φωνήεντα. Ὅπως τό φῶς ἀρχικά προφερόταν Φάος- Φῶς, Ὑμέναιος- Ὑμήναος διακρίνουμε στήν Σαπφῶ, ἀέλιος- ἥλιος εἰδικά τό λάμδα οἱ ξένοι τό προφέρουν ἐλαφρά ὅπως καί σέ μερικές περιφέρειες τῆς Ἑλλάδος, ἀκουσα Βορειοηπειρώτες νά λέγουν Ἐλι-ές κι ὄχι ἐλιές. Τό ἴδιο μοῦ εἶπαν προφέρουν καί στήν Κρήτη, στήν Κέρκυρα παλαιότερα σέ χωριά προφέρανε καί ἐλι-ές καί ἐγιές. Ὅλα αὐτά ἦταν ἀκουστικές ἀντιλήψεις πού δημιουργοῦσαν ἀκουστικές διαλέκτους.

Ὁ τονισμός ἀντικαθιστᾶ τήν προσωδία

Άλλο ἀξιοπρόσεκτο, στήν ἐκφορά καί προφορά τῆς ἐλληνικῆς ὁμιλίας εἶναι ὁ τονισμός. Οἱ ἀρχαῖοι δέν ἔβαζαν τόνους. Οἱ ἄνθρωποι τότε ὅπως μιλοῦσαν ἔγραφαν κι ὅπως ἔγραφαν μιλοῦσαν. Ὅταν δημιουργήθηκε ἡ γραμματική καί τό συντακτικό, τότε ἄλλαξε ἡ σειρά τῶν λέξεων μέσα σέ μία φράση. Κι αὐτό ἦταν μία ἀπό τίς σοβαρές ἀπώλειες τοῦ προσωδιακοῦ χαρακτήρα. Διότι μπῆκε ἕνας φραγμός στήν ἐλεύθερη ἐκφραση τοῦ ἀνθρώπου, χάνοντας ἔτσι τόν ποιητικό καί μουσικό εἰρμό.

Τό πολυτονικό καί σήμερα μονοτονικό δέν εἶχε ἐπίδραση στήν ὁμιλία, χρησιμοποιήθηκε μόνο γιά τή γραφή. Ὅλα τά πνεύματα καί οἱ τόνοι ἀποδίδονταν φωνητικά μόνο μέ τήν ὀξεῖα. Δηλαδή μόνο γραπτῶς διατηρήθηκε ἡ Ἑλληνική γλώσσα, διότι ἡχητικά δέν ἔγινε ἀπό τότε καμία προσπάθεια νά διατηρήσουμε κάποια στοιχεῖα. Οὔτε ἐνδιαφεροθήκαμε ποτέ σοβαρά γιά τήν προφορά τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας.

Κατά τό 1942-45(;) στήν Πάτρα, ὑπῆρχε ἕνας ὀνόματι Ταβουλάρης, Ραψωδός ὁ ὁποῖος τραγουδοῦσε τήν Ὀδύσεια στήν αἴθουσα τοῦ Μορφωτικοῦ Συλλόγου. Ἀργότερα ἔμαθα ὅτι γύριζε καί στά σχολεῖα ὅπου ἀπήγγελνε ἡ τραγουδοῦσε δέν μπορῶ νά θυμηθῶ, διότι ἤμουν πολύ μικρή γιά νά καταλάβω τί ἀκούγα. Ὅμως ἡ αἴθουσα ἦταν γεμάτη ἀπό κόσμο κι ὅλοι ἀκούγαν μέ προσοχή. Ἐπίσης μία ἄλλη πληροφορία πού εἶχα εἶναι ἀπό τήν Κρήτη. Κάποια κυρία πού ζοῦσε μοναχική σέ ἐξοχική κατοικία, εἶχε μία ἰδιάζουσα προφορά καί οἱ κάτοικοι τήν εἶχαν σάν μία ἰδιόρρυθμη κυρία λόγω τῆς προφορᾶς της ὅταν μιλοῦσε. Ὁ κύριος (γιατρός τό ἐπάγγελμα) πού τήν ἐπισκέφθηκε καί συζήτησε μαζί της μοῦ

εἶπε ὅτι, «δέν μοῦ ἔκανε ἡ καρδιά νά φύγω, διότι ἡ φωνή της εἶχε κάτι σάν νά τραγουδοῦσε. Ζοῦσε ὁμως ἀπομονωμένη διότι ὅλοι τήν εἶχαν πάρει στό ψιλό, ἐξ αἰτίας αὐτῆς τῆς προφορᾶς.» Τώρα ἡ κυρία αὐτή δέν ὑπάρχει ἐν ζωῇ.

Ἴσως ὑπῆρχαν κάποια ἀπομειναρία προσωδιακά πού τά ἀφήσαμε νά περάσουν χαριτολογώντας. Διότι εἴμαστε μία φυλή πού ὅλα τά διακωμωδοῦμε. Κι ἐγώ ὅταν ἔφυγα ἀπό τήν Κέρκυρα ὅπου γεννήθηκα γιά νά πάω στήν Πάτρα στό Ἀρσάκειο, μόλις σήκωσα τό χέρι στήν καθηγήτρια κι ἄρχισα νά μιλάω, ὅλη ἡ τάξη ἄρχισε νά γελάει, διότι ἡ προφορά μου ἐκεῖνα τά χρόνια ἦταν ἐπηρεασμένη ἀπό τήν Κερκυραϊκή προφορά. Φυσικά δέν ξαναμίλησα καί προσπάθησα νά διορθώσω αὐτή τήν ὠραία προφορά. Θέλω νά πῶ μέ ὅλα ὅσα ἐκθέτω ὅτι κατά τό πέρασμα τῶν αἰώνων ἀφήσαμε πολλά πράγματα ἀνεκμετάλλευτα ἀπό χαριτωμένη ἀνεμελιά. Μέ τήν ἐπιπολαιότητά μας πολλές φορές ἀφήνουμε νά μᾶς ξεφεύγουν πολλά στοιχεῖα πού ἂν τά συναρμολογήσουμε μπορούμε νά σχηματίσουμε ἕνα πᾶζλ πού θά μᾶς φώτιζε ἔστω καί στό περίπου.

Δυστυχῶς ὅλοι οἱ διανοούμενοι ὅλων τῶν ἐποχῶν ἀπορροφήθηκαν ἀπό τό ἐπιστημονικό μέρος τῆς γλώσσας, ἀφήνοντας στήν ἄκρη λόγῳ ἀδυναμίας τό ἐξίσου σημαντικό μέρος τό προσωδιακό.

Τό γιατί εἶναι ἐξίσου σημαντικό, θά πρέπει νά σκεφτοῦμε κάποια πράγματα. Ἄν δέν ὑπῆρχε ὁ ἦχος δέν θά ὑπῆρχε οὔτε ἡ γλώσσα, οὔτε ἐξέλιξη τῶν ἀνθρώπων καί τοῦ περιβάλλοντός του. Πῶς θά μιλούσαμε; Μέ νοήματα; Πῶς θά γράφαμε ἀφοῦ δέν θά μπορούσαμε νά προφέρουμε αὐτά πού ὁ νοῦς μας ἐπεξεργάζεται; Αὐτό εἶναι τό ἕνα σκέλος.

Τό ἄλλο εἶναι ὅτι ἡ ψυχή τοῦ ἀνθρώπου ἐπηρεάζεται ἀπό τους ἦχους τοῦ περιβάλλοντος. Ὅταν θέλει νά μιλήσει θά ἐκφραστεῖ ἀφοῦ αισθανθεῖ πρῶτα κάποια ἐρεθίσματα. Ἐνα Α!ααα ἢ ἕνα Ω!ωωω ἢ ἕνα ὅποιοδήποτε φωνῆεν ἀναλόγως τί θέλει ἡ ψυχή τοῦ ἀνθρώπου διά τῆς νοήσεως νά ἐκφράσει, θά βγάλει ἀπό μέσα του τόν ἀνάλογο ἦχο. Μ' ἕνα Α! θά ἐκφράσει: ἐκπληξη, θαυμασμό, θυμό, τρόμο κ.λπ. Αὐτό θά τό ξεχωρίσει ὁ ἄνθρωπος αὐθόρμητα μέ τή χροιά τῆς φωνῆς του χωρίς νά τό διδαχθεῖ.

Ὅταν λοιπόν ἔχουμε μία φράση πόνου: «ὦχ Θεέ μου χτύπησες πονᾶς; Γιά νά δῶ, πῶ! πῶ!...» Ἡ φωνή μας δείχνει τήν ἀνησυχία γιατί ἔτσι τό αισθανόμαστε. Ὅταν ὁμως ἔχουμε μία ἀνάλογη ἀρχαία φράση; Πῶς θά πρέπει νά ἐκφραστοῦμε; Δεδομένου ὅτι οἱ λέξεις σέ μία ἀρχαία φράση ἔχουν διαφορετική σύνταξη. Ὅποτε ἀλλάζει ἡ ἠχητική ροή τοῦ λόγου. Δέν εἶναι λοιπόν ὀρθό καί ἀπαραίτητο νά ἀσχοληθοῦμε μέ τήν ὁμιλία καί προφορά τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς, περισσότερο, ἢ καί τό ἴδιο ἐξ ἴσου μέ τή γραμματική;

Τό μουσικό μέρος τῆς γλώσσας μας ὅπως γνωρίζουμε ἀπετέλεσε τό θεμέλιο λίθο γιά νά δημιουργηθεῖ ἡ μουσική τέχνη. Πάρα πολλά στοιχεῖα τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων, ἔγιναν οἱ βάσεις ὥστε νά ἀναπτυχθεῖ ἡ μουσική στήν Δύση.

Πρέπει νά μᾶς γίνει κατανοητό ὅτι ἡ μουσική διά τοῦ λόγου εἶναι αὐτή πού διαπλάθει χαρακτήρες, ἐρεθίζει τό συναίσθημα καί συμβάλλει στήν

καλυτέρευση του ανθρώπου.

Μέ λίγα λόγια ή Γλώσσα μέ τά γράμματα αναπτύσσουν τό πνεῦμα, τή διάνοια, ένῶ ή μουσική, καλλιεργεί καί άπευθύνεται στό ψυχικό μέρος του ανθρώπου. Όλες τίς γνώσεις του σύμπαντος, τά παιδιά τῶν Αρχαίων Έλλήνων τίς μάθαιναν διά τῆς μουσικῆς καί του παιγνιδιου.

Αλλά ἄς συνεχίσουμε τό θέμα του τονισμού.

Γεννάται τό ἐρώτημα: Έβαλαν τούς τόνους σέ πολλές μονοσύλλαβες λέξεις, ὅπως καί στά ἄρθρα τό τήν τόν κ.λπ. ἔβαλαν βαρεία. Τί χρειάζονταν άφου ἔτσι κι ἄλλιῶς δέν μπορούν νά τονιστοῦν μέ ὀξεία κατά τήν ὀμιλία. Επίσης δέν χρησιμοποιήθηκε ποτέ οὔτε ή περισπωμένη. Μόνο στή μουσική χρησιμοποιήθηκε ή περισπωμένη ὡς «ἐπέρεισις» καί «πλειάς». Τά πνεύματα δέν εἶχαν καμιά διαφορά στήν προφορά. Όπως προφερόταν ή ψιλή, τό ἴδιο καί ή δασεία. Γιατί ὄλο αυτό τό σύστημα του τονισμού χωρίς νά διατηρηθεῖ οὔτε στό ἐλάχιστον ὀ ἦχος μέ τήν προφορά;

Άν προσέξουμε θά παρατηρήσουμε ὅτι, ή παρασημαντική γραφή τῶν Βυζαντινῶν ἄποτελεῖται, ἄπό ὀξειες, βαρειες, περισπωμένες, ψιλή, δασεία. Τό ἴδιο καί ή ἄραβική γραφή, μοιάζει σάν νά μιμεῖται τήν έν λόγω παρασημαντική.

Όταν τά ο-ω προφέρονται τό ἴδιο γιατί ή σπατάλη χρόνου νά μαθαίνουν κανόνες. Γιατί αυτό τό βάσανο τῆς γραμματικῆς καί του συντακτικου; Ποιόν ἐξυπηρέτησε;

Προσωπικά διατηρῶ τό πολυτονικό σύστημα γραφῆς, καί ὄλα ὄσα ή παράδοσή μας ἔχει ἄφήσει γύρω ἄπό τό θέμα τῆς γλώσσας μας. Διατηρῶ καί πρέπει ὄλοι νά διατηροῦμε ὄχι μόνο ὄ,τι ἔχει σχέση μέ τή γλώσσα, ἄλλα μέ κάθε τί παλαιό προγονικό καί ἀρχαιότερο. Διότι μπορεί οἱ ἀντιγραφείς τῆς τότε ἐποχῆς νά ἔκαναν κι αυτοί κάποια λάθη. Νά μήν ἔγινε σωστή ή ἀντιγραφή τῆς προσωδίας.

Ίσως κάποια στιγμή νά ἀποκαλυφθοῦν κάποια πράγματα καί νά μᾶς χρειαστῆ ὄλο αυτό τό σύστημα γραφῆς. Δέν πρέπει ἐμεῖς νά ἀποξενωθοῦμε.

Έρασμακή προφορά

Μου ἔχει κάνει έντύπωση ή ἐπιμονή τῶν ξένων νά διδάσκουν τήν ἀρχαία Έλληνική μέ τήν ἐρασμακή προφορά. Αναρωτιέμαι γιατί, τί γνωρίζουν κάτι παρά πάνω ἄπό μας καί ἐπιμένουν νά προφέρουν ὄλα τά φωνήεντα.

Σήμερα ὄπου διδάσκεται ή Έλληνική Γλώσσα, ἐκτός Έλλάδος διδάσκεται μέ τήν ἐρασμακή προφορά. Γιατί ἐπιμένουν καί διδάσκουν σ' ὄλα τά σχολεῖα καί πανεπιστήμια ἄνά τόν κόσμο τήν ἐρασμακή προφορά; Μήπως ἔχουν στά χέρια τούς κάποια τεκμήρια, πού γράφουν ὄτι, ἔτσι πρέπει νά προφέρονται ὄλα τά φωνήεντα. Βέβαια οἱ περισσότεροι δέν μπορούν νά προφέρουν τό Γάμα, τό Χι κ.λπ. Πῶς εἶναι δυνατόν νά ποῦν τά φωνήεντα, ἄφου τό αὔτι τους δέν ἔχει συνηθίσει νά πιάνει τά ένδιάμεσα ἠχοχρώματα τῆς Βυζαντινῆς ή του δημοτικου

τραγουδιού. Γι' αυτό μήπως είναι φρονιμότερο να τους μιμηθούμε με τη δική μας ελληνική προφορά κι όχι άπλωμένα φαρδιά πλατιά όλόκληρα τά φωνήεντα αλλά, με ενδιάμεσους γρήγορους ήχους.

Βεβαίως όλο αυτό τό σύστημα γραφής με τη γραμματική και τό συντακτικό δυσκόλεψε και δυσκολεύει κάθε Έλληνα και κάθε άνθρωπο. Σήμερα μάλιστα με τόσες αλλαγές κι απαλλαγές δυσκολευόμαστε να παρακολουθήσουμε αυτόν τόν κατήφορο τής γλώσσας μας. Παρατηρώ όμως με χαρά ότι, πάρα πολλοί Έλληνες γυρίζουν λίγο πίσω στό χρόνο και εκφράζονται με καταλήξεις προηγουμένων έτών. Τότε πού ή Έλληνική ήχούσε με σοβαρότητα και απέπνεε σεβασμό από τόν όμιλούντα.

Ψυχικές εκφράσεις

Μία από τίς ψυχικές εκφράσεις είναι όταν, ή όμιλία αποδίδεται με τήν κυματοειδή προφορά πού έχει δύο τόνους έναν ισχυρό κι έναν πιό αδύνατο. Π.χ. πού είσαστέ;

Πήγαμε περίπατο. Η κυματοειδής αυτή προφορά είναι πάρα πολύ ωραία μέσα στή γλώσσα μας. Αλλά ή προσπάθειά μας να μιλάμε τίς ξένες γλώσσες με τη δική τους προφορά αλλοιώνει κατά πολύ τήν προφορά τής Έλληνικής.

Πολλές φορές αναρωτήθηκα γιατί οί Έβραϊοι μαθαίνουν τή γλώσσα τους πού κανείς δέν τήν μιλάει; Και χωρίς αυτοί να έχουν τά συγγράμματα τών αρχαίων Έλλήνων; Γιατί να μην τήν μαθαίνουμε κι έμεις όπως τόσοι άλλοι λαοί μαθαίνουν τή δική τους; Επιτρέπεται έμεις σαν Έλληνες, να διαβάζουμε τή μετάφραση από αρχαίο κείμενο; Επιτρέπεται να έρμηνεύουμε τήν αρχαία τραγωδία μεταφρασμένη; Τί Τραγωδία μπορεί να είναι αυτή; Με τή μετάφραση χάθηκε ή μουσικότητα κι ό προσωδιακός χαρακτήρας τής γλώσσας. Όσο κι αν ώρύνονται οί ήθοποιοί να μεταφέρουν τήν τραγικότητα δέν τό πετυχαίνουν.

Τουλάχιστον άς έπαιρναν πρωτοβουλία οί δραματικές σχολές, να μαθαίνουν οί ήθοποιοί να διαβάζουν διαλόγους, να μπορούμε ν' ακούμε έστω τήν αρχαία γλώσσα όπως τήν ακούμε από τήν εκκλησία. Ευτυχώς πού υπάρχει ή εκκλησία για ν' ακούμε ωραία Έλληνικά. Αν μαθαίναμε να αποστηθίζουμε περικοπές από αρχαία κείμενα με ευφράδεια και έλεύθερη έκφραση, μέχρις ότου τό διάβασμά μας αποκτήσει ευκολία, άνεση, τότε θα έμπεδώναμε και τό νόημα. Αν αποδεσμευόμαστε από αυτή τή δυσκολία τότε ό Έλληνας με τήν έξοικείωση του αρχαίου λόγου επειδή εκφράζεται με τήν ψυχή του, θα έβγαζε και τήν προσωδία. Θα μάς ώφελοῦσε αν δίναμε προτεραιότητα στήν έκφραση κι όχι να στερούμε τό φωτεινό μυαλό μας από τή σοφία και τά διδάγματα τών προγόνων μας, για χάρη τών κανόνων τής γραμματικής και του συντακτικού. Κακώς πιστεύουν κάποιοι ότι είναι μιά νεκρή γλώσσα.

Πόσο νεκρή μπορεί να είναι μιά γλώσσα πού έχει κλείσει μέσα τής όλη τήν συμπαντική γνώση και πού δικαίως αποκαλείται **μητέρα γλώσσα**.

Τὴν εὐθύνη γιὰ τὴν καταστροφή τῆς προσωπιακῆς γλώσσας μας μὲ ἀποτέλεσμα τὴ δημιουργία γραμματικῶν κανόνων πού κάνουν τὴν ἐκμάθηση τῆς γλώσσας τόσο δύσκολη, φέρουν οἱ Ἀλεξανδρινοὶ Γραμματικοί. Ἡ δικαιολογία γι' αὐτό ἦταν ἴδια μὲ τὴ σημερινή. Μᾶς λέγουν ὅτι πρέπει νὰ λατινοποιήσουμε τὴ γλώσσα μας νὰ τὴν γράφουμε μὲ λατινικούς χαρακτήρες. Ἔτσι εἶναι εὐκολότερη ἢ ἐκμάθηση τῆς Ἑλληνικῆς τώρα πού μπήκαμε στὴν Εὐρώπη. Τό ἴδιο καί τότε, γύρευαν τὴν εὐκολὴ γνώση ἐπειδὴ κάποιους τούς δυσκόλευε νὰ μαθαίνουν τὰ Ἑλληνικά. Ἔτσι κατάργησαν τὴν προσωπία.

Σήμερα θέλουν νὰ καταργήσουν τελείως τὴν Ἑλληνικὴ Γραφή καί νὰ γράφουμε μὲ λατινικά στοιχεῖα. Σ' αὐτούς τούς ἐχθρούς τῆς μητέρας γλώσσας θά πρέπει νὰ πούμε, ὅτι: «...μά καί ἡ λατινικὴ γραφή εἶναι Ἑλληνικὴ...» Ἀπ' ὅποια πλευρά καί νὰ μᾶς ἐμποδίσουν νὰ μιᾶμε ἢ νὰ γράφουμε τὴν Ἑλληνικὴ, ἡ ρίζα εἶναι πάντοτε μία, εἶναι Ἑλληνικὴ.

Βέβαια γιὰ τούς μὴ Ἑλληνες τὰ λατινικά τούς ἔρχονται πιό εὐκολα. Ἐνῶ γιὰ μᾶς εἶναι (!) κι ἂν εἶναι πιό εὐκολα(!). Ὅμως πῶς θά διαβάσουν, πῶς θά μελετοῦν τὰ ἀρχαῖα συγγράμματα οἱ ἐπιστήμονες; Θά σταματήσουν τὴ γνώση; Μήπως πιστεύουν ὅτι δέν χρειάζονται πιά τὸν Εὐριπίδη, τὸν Αἰσχύλο, τὸν Πυθαγόρα, τὸν Δημόκριτο καί τὸσους καί τὸσους ἄλλους;

Γιατί ἄρα γε τόση ἐμπάθεια ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἀνθρωποειδῆ γιὰ τὴν ὠραιότερη γλώσσα τοῦ κόσμου πού συνδυάζει Τέχνη καί Ἐπιστήμη!

Θεσπίζοντας γραμματικούς κανόνες

Ὅταν κατάργησαν τὴν προσωπία, γιὰ νὰ διατηρήσουν τὸν ἴστό τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας θέσπισαν γραμματικούς καί συντακτικούς κανόνες. Τότε μετέφεραν τὰ προσωπιακὰ στοιχεῖα τῆς γλώσσας μὲ τόνους, πνεύματα κ.λπ. μετέβαλαν δέ τίς διφθόγγους καί τὰ φωνήεντα σὲ γραμματικὴ ὑποχρέωση. Ἀπὸ τότε ἡ γλώσσα μας ἀπὸ προσωπιακὴ ἔγινε τονικὴ.

Κάθε λέξη Ἑλληνικὴ, ἐκπέμπεται μέσα ἀπὸ κάθε Ἑλληνα μὲ τὸ δικό του ψυχισμό, ὅποτε οἱ ἠχοδονήσεις εἶναι ἐκεῖνες πού χαρακτηρίζουν τὴν μουσικὴ ἔκφραση τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσας. Σὲ ὅλη αὐτὴν τὴν καταστροφή, οἱ ἀπλοὶ ἄνθρωποι συνέχισαν νὰ προσωδοῦν. Μέχρι νὰ ἐξαφανιστεῖ ἡ προσωπία οἱ ἄνθρωποι στὴν καθημερινότητα τους ἔσερναν μὲ κυματισμούς τὴ φωνή τους δημιουργώντας τραγούδια. Ἔτσι ἡ μουσικότητα τῆς γλώσσας ἀφέθηκε στὴν καλλιέπεια τῶν ἀπλῶν ἀνθρώπων. Χωρὶς τούς φραγμούς τῶν διανοουμένων. Γι' αὐτό ὑπῆρχαν ἑκατομμύρια τῶν ἑκατομμυρίων τραγούδια χωρὶς συνθέτη. Τραγούδια περίφημα γιὰ τὴν ποικιλία τῶν ρυθμῶν καί τῶν μελωδιῶν ὅλων τῶν ἐκφραστικῶν ἀποχρώσεων τῆς ψυχῆς.

Μιά λέξη ἀνάλογα μὲ τὴν ὥρα ἢ τὴ στιγμὴ πού ὁ Ἑλληνας ἐκφράζεται αὐθόρμητα, βγάζει ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὴν ψυχὴ του προσωπιακὰ στίγματα, μὲ ὁδηγὸ τὸ αἰσθητήριό του. Ἄν ἀποδεσμευτοῦμε ἀπὸ τούς γραμματικούς κανόνες ἴσως

τότε αναγκαστούμε να ξαναβρούμε την προσωδιακή μας έκφραση.

Σήμερα όλοι οι Έλληνες λίγο ή πολύ έχουν μουσικό αυτί. Όλοι έχουν διακυμάνσεις στη φωνή τους, όλοι κάποια στιγμή τραγούδησαν τη λέξη ή τη φράση, από τα μικρά παιδιά μέχρι τους ηλικιωμένους. Διότι είναι ή ίδια ή γλώσσα που, προκαλώντας ψυχικά έρεθίσματα όξύνει συγχρόνως και τη διάνοια.

Πότε σταμάτησε ή «Προσωδία»

Πέρασαν περίπου 400-600 χρόνια μετά το θάνατο του Μ. Αλεξάνδρου μέχρι να όριοθετήσουν τη γλώσσα με τους γραμματικούς κανόνες και να σβήσει σιγά-σιγά ή προσωδία.

Πότε ακριβώς σταμάτησαν οι άνθρωποι να προσωδοῦν δεν γνωρίζουμε. Στην Ιστορία έχει καταγραφεί σαν τελευταῖος που είχε πάρει αρχαιοελληνική παιδεία και την είχε ασπασθεί, σπουδάσει, μελετήσει και έμπεδώσει την αρχαία Έλληνική γλώσσα, είναι ο Μιχαήλ Ψελλός. Είχε αφήσει εποχή ή μόρφωσή του και ή μουσικότητα με τη λογοτεχνική απόδοση των λόγων του.

Δυστυχώς όμως, δεν είχαν σκεφτεί όταν επέβαλαν τη γραμματική και το συντακτικό, ότι θα έπρεπε να είχαν προνοήσει μαζί με τη γραμματική να διδάσκεται και ή προσωδιακή έκφραση. Αν ο άνθρωπος μάθαινε την αρχαία Έλληνική Γλώσσα όπως όμιλείτο κάποτε με όλη της την πανοπλία, δεν χρειάζεται άλλη μόρφωση, τά περικλείει όλα αυτή. Ο χορός, μαζί με τη μουσική και τό λόγο μαθαίνει τόν άνθρωπο να εκφράζεται, έτσι ανυψώνοντας τό πνεῦμα του, μέσα από τά αρχαία συγγράμματα, γαληνεύει και κατευνάζει τά πάθη του.

Κι αυτός πρέπει να είναι ο στόχος μας κι όχι άχρηστες γνώσεις να ταλαιπωροῦν τόν νέον άνθρωπο που τελικά επιτυχαίνουν αντίθετα αποτελέσματα.

Κατ' αυτόν τόν τρόπο δυσκόλεψαν την εκμάθηση της Έλληνικής. Πιό εύκολα μάς έρχεται να μάθουμε τά Γερμανικά ή οποιαδήποτε άλλη ξένη γλώσσα παρά τά Αρχαία Έλληνικά. Τά όποια βεβαίως κανέναν μας δεν ξέρει να μιλήσει εύχερως. Ποτέ δεν σκεφτήκαμε να μάθουμε να μιλάμε αρχαία. Αν τό είχαμε σκεφτεί, όλα θα ήταν διαφορετικά.

Σήμερα πρέπει να ακολουθοῦμε όρισμένους κανόνες διαφορετικά χαρακτηρισίζομαστε σαν αγράμματοι. Έτσι ενῶ οι ρίζες των λέξεών μας κατά την καθομιλουμένη είναι όμηρικές είτε και αρχαιότερες, -πάρτε ένα Όμηρικό λεξικό και δείτε πόσες και πόσες λέξεις μεταχειριζόμαστε-, κατά την σύνταξη ενός αρχαίου κειμένου σκοντάφτουμε για να βρούμε την έρμηνεία.

Η προσωπική μου άποψη είναι ότι όταν μαθαίνουμε αρχαία Έλληνικά, είναι πιό δημιουργικό αρχικά τουλάχιστον, ν' αφήνουμε τόν Έλληνα μόνο του να βρίσκει την έννοια κάποιου κειμένου κι όχι αυτό που κάποιος άλλος μικρός ή μεγάλος δασκαλος δίνει τη δική του έρμηνεία ότι αυτή είναι σωστή κι όχι άλλη. Είναι πιό ενδιαφέρον και δημιουργικό, τό μυαλό να δουλεύει τη σκέψη του όπως

νομίζει αυτός κι όχι να σερβίζουμε τήν δική μας έκδοχή πού μπορεῖ νά μὴν εἶναι καί ὀρθή.

Ἐμεῖς σάν Ἕλληνες

Θά ἦταν πολύτιμο γιά τόν Ἕλληνα νά μαθαίνει νά ἀποστηθίζει περικοπές ἀπό ἀρχαῖα κείμενα, μέ εὐφράδεια, καί μέ ἐλεύθερη ἔκφραση, μέχρις ὅτου ἀποκτήσει τό διάβασμά μας ἀνεση ὁπότε, θά ἐμπεδώναμε καί τό νόημα. Ἄν ἀποδεσμευτοῦμε ἀπό τή δυσκολία αὐτή τότε ὁ Ἕλληνας μέ τήν ἐξοικείωση τοῦ ἀρχαίου λόγου ἐπειδή ἐκφράζεται μέ τήν ψυχὴ του θά ἔβγαζε καί τήν προσωδία του.

Ἦδη τώρα ἔρχονται στιγμές πού βγάζουμε προσωδιακά στίγματα μέ τή σημερινή ξύλινη γλώσσα. Θά μᾶς ὠφελοῦσε ἂν δίναμε προτεραιότητα στήν ἔκφραση κι ὄχι νά στεροῦμε τό φωτεινό μυαλό μας ἀπό τή σοφία καί τά διδάγματα τῶν προγόνων μας, γιά χάρη τῶν κανόνων.

Κι ἀκόμα χρειάζεται νά σκεφτοῦμε, μήπως εἶναι εὐεργετικότερα τά ἀποτελέσματα στόν Ἕλληνα ἄνθρωπο, νά ἀσκεῖται στήν Ἑλληνική Προσωδία ἀπό τό νά ἐκπαιδευόμαστε στήν προσπάθεια νά ἀφομοιώσουμε καί νά ἀπομνημονεύσουμε μία φούγκα τοῦ Μπάχ; Εἶναι γνωστή πόση προσπάθεια, πόσος χρόνος σπαταλιέται γιά νά ἀφομοιωθεῖ καί νά παιχτεῖ σέ κάποιες ἐξετάσεις, γιά νά ξεχαστεῖ ἔπειτα ἀπό λίγο καιρό.

Οἱ πρῶτοι Βυζαντινοὶ Ὕμνοι εἶναι ἐπηρεασμένοι ἀπό τήν Ἑλληνική προσωδία, ἀργότερα, βάσει αὐτοῦ ἀναπτύχθηκε ἡ ψαλτική τέχνη τοῦ Βυζαντίου.

Σημαντικό γιά τήν ἐξέλιξη τῆς Ἑλληνικῆς μουσικῆς εἶναι ὅτι τό δημοτικό τραγούδι δέν ἔχει προσεχθεῖ, ὥστε νά δομηθεῖ ἐπιστημονικά ἀπό τους σύγχρονους Ἕλληνες Μουσικούς, μόνο φθίρεται καί ὑποβιβάζεται μαζί μέ τή γλώσσα ἢ ὁποία συμπαρασύρεται ἀπό τή σύγχρονη κοινωνική καθίζηση.

Ἐντυπώσεις ξένων

Παρ' ὅλα τά δικά μας πράγματα, οἱ ξένοι, μᾶς ἀπολαμβάνουν καί ἐκφράζονται γιά μᾶς καί γιά τήν Ἑλληνική γλώσσα μέ ὠραία λόγια. Μοῦ εἶπαν κάποτε: Μᾶς ἀρέσει νά σᾶς ἀκοῦμε νά μιλάτε, ἢ ὁμιλία σᾶς εἶναι σάν νά τραγουδάτε.

Ὁ Γάλλος μουσικολόγος Μπῶ-Μπωβύ ἔγραφε: δέν μπορῶ νά καταλάβω πῶς οἱ Ἕλληνες κι ὅταν τραγουδᾶνε κι ὅταν μιλᾶνε κάπως γυρίζουν τή φωνή τους προσπαθώντας ὁ καθένας τους νά βγάλει τό δικό του ἰδανικό τρόπο ἐκφράσεως. Αὐτό συμβαίνει ὅταν ὁ Ἕλληνας ἐκφράζεται αὐθόρμητα ἔχει μεράκι καί μπορεῖ νά μεταδίδει τούς ἤχους τῆς ψυχῆς του μέ τήν δική του ἰδιαιτερότητα καί τόν δικό του παλμό.

Ἐδῶ πάλι θά θυμηθῶ τήν Εὐά Σικελιανοῦ-Πάλμερ ὄντας καί ἡ ἴδια μουσικός, ἀπό μουσική οἰκογένεια, γράφει στά Ἀπομνημονεύματά της, γιά τήν αἰσθητική χαρά πού ἔνοιωθε ὅταν ἄκουγε τή νύφη της Πηνελόπη νά τραγουδᾷ τά τραγούδια τῶν χωρικῶν.

«Δέν εἶχα τίς ἀπαιτούμενες γνώσεις γιά νά μεταφέρω στό χαρτί τά τραγούδια πού ἄκουγα. Στήν ἀρχή δέν μπορούσα οὔτε νά τά σιγοτραγουδήσω στόν ἑαυτό μου. Γρήγορα κατάλαβα ὅτι τό πρόβλημα δέν ἦταν δικό μου. Πολλοί μουσικοί φίλοι μου προσπαθοῦσαν νά παίξουν κάποιο τραγούδι στό πιάνο καί δέν τά κατάφερναν. Τά παρατοῦσαν ἀπελπισμένοι. Τότε κατάλαβα ὅτι οἱ μουσικοί δέν μπορούσαν ν' ἀκούσουν τά διαστήματα πού τούς εἶναι ἀσυνήθιστα καί ὅτι αὐτό ὀφείλεται ὄχι σέ λάθος τῶν ἀντιῶν τους ὅσο τοῦ μυαλοῦ τους. Ἔχουν τήν ἔμμομη ἰδέα ὅτι τά διαστήματα πού δέν περιέχονται στή μετρική (καλά συγκερασμένη κλίμακα ὅπου ἀποδίδεται ἡ μουσική τῆς Δύσεως), πρέπει νά εἶναι παράφωνα. Κάθονταν στό πιάνο σιγοτραγουδώντας ἕνα τραγούδι ἀλλά δέν μπορούν νά τό παίξουν. Σηκῶνονταν βρίζοντας τήν Ἑλληνική μουσική καί τούς ἀνθρώπους της.» (Ἄς μή μᾶς κακοφαίνεται καί οἱ Ἕλληνες τό ἴδιο κάνουν ὅσοι δέν εἶναι μυημένοι στήν κλασσική μουσική. Τό πιάνο σέ μερικούς Ἕλληνες εἶναι ἀβάσταχτο γιά τόν ψυχισμό τους. Ἦταν φανερό ὅτι οἱ Ἑλληνικοί μουσικοί τρόποι “κλίμακες” εἶναι ἄσχετοι μέ τό πιάνο).

Ὁ Φοῖβος Ἀνωγειαννάκης λέει: **«Τό ἑλληνικό τραγούδι τραγουδιέται καί παίζεται στήν φυσική κι ὄχι στήν συγκερασμένη κλίμακα τῆς Λύσης».**

Αὐτός εἶναι ὁ λόγος πού ὁ μή Ἕλληνας αὐτός πού δέν ἔμαθε ὡς πρώτη γλῶσσα τήν Ἑλληνική, δέν μπορεῖ ν' ἀκούσει τούς ἐνδιάμεσους ἤχους πού ἀποδίδονται στό δημοτικό τραγούδι καί φυσικά πρὶν ἀπό πολλά χρόνια στήν Γλῶσσα τῆς προσωδίας. Διότι τό δημοτικό τραγούδι εἶναι μεταφορά τοῦ τρόπου ὁμιλίας καί μουσικότροπης (προσωδιακῆς) γλώσσας.

Ἡ Εὐά Πάλμερ Σικελιανοῦ εἶναι αὐτή πού ἀναβίωσε τίς Δελφικές ἐορτές τό 1926. Διαβάζοντας τά Ἀπομνημονεύματά της βλέπει κανεῖς πόσο αὐτή ἡ Ἑλληνίδα στήν ψυχή, κατάλαβε ἀμέσως τήν ἀξία τῆς Ἑλληνικῆς μουσικῆς. «Ἡ εὐρωπαϊκή μουσική καί ἡ ἑλληνική μουσική εἶναι δύο μεγάλα μουσικά συστήματα μέ διαφορετικές λειτουργίες...»

Προσπαθοῦσε νά ἐξηγήσει ὅτι ἡ μέθοδος πού παρέλαβε καί συνέχιζε ἡ Ἑλληνική Ἐκκλησία συνδεόταν σαφῶς μέ τό Ἑλληνικό δράμα. Γι' αὐτό ἀναρωτιέται πανικοβλημένη, αἰσθανόμενη τήν ἱεροσυλία πού τῆς πρότειναν, ὅταν θέλησε νά ἀνεβάσει τραγωδία:

«... Πῶς μπορούσα νά πείσω ὅτι ἦταν ἀδύνατο γιά μένα νά παραγάγω ἕνα ἑλληνικό θεατρικό ἔργο μέ ἕναν μουσικό, Ἕλληνα ἢ ξένο πού ἤξερε μονάχα εὐρωπαϊκή μουσική;»

Ἡ Εὐά Πάλμερ ἡ γυναίκα πού εἶχε μέσα της τό Ἑλληνικό ὄραμα, ἡ μορφή αὐτή πού ἀγωνίστηκε γιά τήν ἀναβίωση τῆς τραγωδίας, εἶχε νοιώσει καί εἶχε δεῖ τήν ἀξία τῆς Ἑλληνικῆς μουσικῆς καί τῆς Ἑλληνικῆς ἰδέας. Κατά τά χρόνια ἐκεῖνα πού ἡ Ἑλλάδα ἦταν ταπεινή, φτωχή καί καταφρονημένη, ἡ Εὐά Πάλμερ

είχε ασπασθει τό Έλληνικό πνεῦμα.

Χρειάζεται νά μελετήσουμε τά Απομνημονεύματα τῆς Εὔας Πάλμερ καί νά συλλογιστοῦμε ὅτι αὐτή ἡ ὠραία ψυχή, ἐξαιρετη μουσικός, ἡ ἴδια ἔπαιζε βιολί, ὁ ἀδελφός της περίφημος πιανίστας τῆς ἐποχῆς του, μπόρεσε νά ξεχωρίσει καί νά καταλάβει τήν ἀξία τῆς Έλληνικῆς μουσικῆς. Ἐμεῖς πότε θά ξυπνήσουμε νά δοῦμε τό θησαυρό πού ἔχει σκεπάσει ὁ μανδύας τῆς Εὐρώπης;

Θά πρέπει κάποτε νά σκεφτοῦμε, νά συσχεφτοῦμε καί νά πάρουμε ἀποφάσεις. Διότι ἡ Έλληνική μουσική ἀρχίζει ἀπό τήν προσωδιακή γλώσσα. **Πρέπει ἀπό τήν ἀρχή τῆς μάθησῆς του ὁ Έλληνας νά διδάσκεται μέ τά ἰδανικά τῆς φυλῆς του ἀρχίζοντας ἀπό τή γλώσσα του μέ τραγούδι.**

Προσωδία σημαίνει ἡ τραγουδιστή ὁμιλία τῆς γλώσσας μέ ἐλεύθερες ψυχικές προεκτάσεις, ἀνάλαφρη ποιητική ἐκφορὰ τοῦ λόγου καί ἔκφραση ἀνοδικῆς πορείας τοῦ πνεύματος. Ὅλα αὐτά δημιουργοῦν τήν ἰδιαιτερότητα μιᾶς μουσικῆς ὁμιλίας.

Καί σήμερα ἀκόμη ὁ Έλληνας ὅταν μιλάει, κάθε λέξη ἐκπέμπεται μέσα ἀπό τό δικό του ψυχισμό, ὅποτε οἱ ἠχοῶνησεις εἶναι ἐκεῖνες πού χαρακτηρίζουν τήν μουσική ἔκφραση τῆς Έλληνικῆς γλώσσας. **Δέν εἴμαστε μόνο γλωσσοπλάστες ἀλλά καί ἠχοπλάστες.**

Μία λέξη ἀνάλογα μέ τήν ὥρα καί τή στιγμή πού ὁ Έλλην ἐκφράζεται αὐθόρμητα, βγάζει ἀπό μέσα ἀπό τήν ψυχή του προσωδιακά στίγματα, μέ ὀδηγό τό αἰσθητήριό του. Ὅπως στόν χαιρετισμό «Ἄντε Γειά...» μέ πόσους τρόπους δέν ἀκούγεται ἡ φωνή μας νά σέρνεται ἢ ν' ἀνεβοκατεβαίνει; ἡ «Καλημέρα», μέ πόσους τρόπους μπορεῖ νά εἰπωθεῖ καί μέ πόσα ἠχοχρώματα νά δονηθεῖ; Καλημέρα τυπική, φιλική, γουστόζικη, πονεμένη, κ.λπ. Ἄν τήν περιστοιχίσουμε καί μέ ἄλλες λέξεις ὅπως: «Βρέ! βρέ. Καλημέρα! πού ἦσουν καί σέ χάσαμε...» μέ δύο τόνους τό λέμε, ἀλλά δέν τό καταλαβαίνουμε.

Ἄν εἴχαμε προσέξει λίγο τήν προφορὰ μας θά εἴχαμε διασώσει πολλά στοιχεῖα ἀπό τήν τραγουδιστή μας Γλώσσα. Ὁ Έλληνας μουσικός ὅταν ἐνημερωθεῖ σέ βάθος, γιά τήν Γλώσσα τῶν προγόνων του, μπορεῖ ν' ἀντλήσει χιλιάδες μοτίβα καί μελωδικές φράσεις ἀντλώντας ὑλικό ἀπό τήν ἀστείρευτη πηγὴ τοῦ Έλληνα λόγου. Ὅχι μόνο ἀπό τόν ἀρχαῖο λόγο ἀλλά κι ἀπό τή σύγχρονη ποίηση.

Ἄν ἀποδεσμευτοῦμε ἀπό τούς γραμματικούς καί συντακτικούς κανόνες, τότε ἴσως ἀναγκαστοῦμε νά ξαναβροῦμε τήν προσωδιακή μας ἔκφραση.

Ἀλλά κι ἂν ἀκόμη ἀφαιρέσουν τόνους καί διφθόγγους κι ἂν ἀκόμη κάποιοι ἄλλοι «Ἀλεξανδρινοί» καταργήσουν πολλά ἀπό τά φωνήεντα, τολμῶ νά πῶ ὅτι δέν θά γλιτώσουν εὐκόλα ἀπό μᾶς οἱ ἐχθροί τῆς γλώσσας μας. Εἴτε μέ τόνους, εἴτε χωρίς τόνους, εἴτε μέ λατινική γραφή, τό παιδί πού πρωτομίλησε Έλληνικά, ἄναψε τή σπίθα τοῦ νοῦ του, καί μπορεῖ νά ἐκφράζει τίς ψυχικές του καταστάσεις. Ἐχει δέ τό μεγάλο προνόμιο νά μεταδίδει καί σέ ἄλλους ἀνθρώπινους ὀργανισμούς τή λάμψη τοῦ πνεύματος αὐτῆς τῆς γλώσσας. Κι ἀκόμα ἡ ὀρθοδοξία διατηρεῖ μεγάλο μέρος τῆς προσωδίας καί ὠραία Έλληνική γλώσσα. Ἡ μουσική

τῆς Δύσεως ἢ λεγόμενη εὐρωπαϊκῇ, βασίζεται στους 7 ἤχους πού σχηματίζουν τις 2 κλίμακες, Μείζονες καί Ἐλάσσονες, αὐτές εἶναι καλά συγκεκρισμένες. Δηλαδή εἶναι χωρισμένες σέ 7 συγκεκριμένους ἤχους. Ὅπως εἶναι συγκεκριμένα καί τά 7 φωνήεντα. Πάνω σ' αὐτό τό σύστημα στηρίχτηκε ἡ κλασσική μουσική, μέ τά μεγάλα της ἔργα πού ἐκφράζουν τόν ἄνθρωπο σίς ψυχικές του καταστάσεις χωρίς νά τόν κατευθύνει ἡ ἔννοια καί ἡ διδαχή. Αντίθετα τό ἄλλο σύστημα τῆς Ἑλληνικῆς Μουσικῆς στηρίχτηκε στό λόγο, ἡ μουσική εἶναι ὑποταγμένη στή γλώσσα. Οἱ Ἑλληνικές κλίμακες πού ὀνομάζονται φυσικές, αὐτούς τούς 7 ἤχους τούς ποικίλουν μέ διάφορες ἀποχρώσεις δηλαδή, περνοῦν ἐνδιάμεσους ἤχους, ὅπως ἀπό τό μαῦρο χρωμα γιά νά πᾶμε στό ἄσπρο θά περάσουμε γκριζούς τόνους.

Θά πρέπει νά σκεφτοῦμε καί τό ἐξῆς: Οἱ μὴ Ἕλληνες δέν μποροῦν νά πιάσουν ἀπό τό δημοτικό τραγούδι κι ἀπό τή βυζαντινὴ μουσική τούς ἤχους, διότι δέν εἶναι συγκεκρισμένοι. Δηλαδή κάθε Ἑλληνικός ἤχος ἔχει πολλές ἀποχρώσεις, ἔτσι ὡς φαίνεται δέν μποροῦσαν νά πιάσουν μέ τήν ἀκοή τους τήν Ἑλληνική προφορά.

Ἀλλά αὐτή ἡ ζημιὰ φαίνεται ὅτι ἔχει γίνει καί σέ μᾶς τούς Ἕλληνες. Διότι ἔχουμε στρογγυλοποιήσει τήν ἄρθρωσή μας λόγω τοῦ τονισμοῦ. Ἄν δέν εἶχε καθιερωθεῖ ὁ τονισμός μέ τούς κανόνες καί τις ἐξαιρέσεις του, θά εἶχαμε διατηρήσει τήν προσωδιακή μας προφορά. Ὅπως ἔχει γίνει μέ τή βυζαντινὴ μουσική καί τό δημοτικό τραγούδι. Ἐκεῖ ὑπάρχουν πολλά στοιχεῖα προσωδιακά πού ἐκπέμπονται εἴτε ἀπό τό τραγούδι εἴτε ἀπό τήν ψαλτική τέχνη.

Τί εἶναι Μουσική

Τό ἄλλο πού πρέπει νά φροντίσουμε, εἶναι νά ξεχωρίσουμε μέσα στή σκέψη μας τή λέξη μουσική. Ἐμεῖς μουσική σήμερα ἐννοοῦμε τά μουσικά ὄργανα καί τις ὀρχήστρες. Μποροῦμε νά καθόμαστε σέ μία συναυλία, ν' ἀκοῦμε μία συμφωνία καί νά σκεφτόμαστε ὅ,τι θέλουμε μακριά ἀπό τό πνεῦμα τοῦ συνθέτη. Αὐτό τό εἶδος τῆς μουσικῆς εἶναι μόνο γιά ψυχαγωγικές στιγμές καί ὠρες περισυλλογῆς καί ἀναπαύσεως, διότι δέν κατευθύνει τό πνεῦμα καί δέν ἐρεθίζει τή διάνοια.

Τότε ὅμως, ἡ μουσική μαζί μέ τό λόγο περνοῦσε συμπαντικές γνώσεις. Μέσα ἀπό τις λέξεις, ἡ φωνή ἐπάλλετο μεταδίδοντας τήν κατάλληλη ἐκφραση τοῦ κειμένου καί τά μηνύματα περνοῦσαν ἀβίαστα μέσα στήν ψυχή καί τό πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου.

Ἐν κατακλείδι μποροῦμε νά δώσουμε τόν ἐξῆς ὀρισμό τί εἶναι Προσωδία: **Στήν ἐκφορὰ τοῦ λόγου ἢ τῆς ὀμιλίας, ἡ Προσωδία εἶναι ἡ ψυχική ἐκφραση ἡ ὀποία ἀποδίδεται διά τῆς φωνῆς, μέ μελωδικούς κυματισμούς τῶν λέξεων καί φράσεων.**

Ἀργότερα ὅταν ἡ Γλώσσα ἀρχίζει νά χάνει τήν ἀρχική της δομή, ἡ

μουσική του λόγου αλλάζει ύφος, παρατηρούμε ότι οι πρώτοι ύμνοι των Βυζαντινών είναι έπηρεασμένοι από τό ύφος του αρχαίου λόγου. Η βυζαντινή μουσική έχει περιλάβει πολλά προσωδιακά στοιχεία από την λειτουργικότητα της αρχαίας γλώσσας.

Μέ την πάροδο του χρόνου και τή μεταλλαγή της γλώσσας, οι βυζαντινοί ύμνοι έχοντας άλλου είδους ιερό χαρακτήρα αρχίζουν νά δημιουργοῦν τήν ψαλτική τέχνη. Ένω οι ύμνοι του Όρφεα πού είναι γραμμένοι στην Όμηρική Γλώσσα δέν μποροῦν ν' αποδοθοῦν μέ ψαλμωδία, διότι περικλείουν έννοια συμπαντική. Όταν ή λέξη αλλάζει δομή, αλλάζει κι ή λογοδυναμική της. Άλλο Γαία Μήτηρ, Μητέρα, ή Μάνα, Μαμά.

Όσο ή Γλώσσα άπλουστεύεται και άπομακρύνεται από τίς ρίζες της, παίρνει άλλη μορφή ή ήχητικότητα των λέξεων και ή όλη φράση αλλάζει ύφος και στην όμιλία και στο τραγούδι, Τότε δημιουργείται τό δημοτικό τραγούδι πού άποδίδει τό ήθος μίας εποχής, σε μία κοινωνία άγροτική πού θέλει νά εκφράσει τούς καημούς της.

Τά μετέπειτα χρόνια, άλλο είδος μουσικής πού αφήνει φεύγοντας τό δικό της στίγμα είναι τό έλαφρό έλληνικό τραγούδι των άστων πού άποδίδει τόν σύγχρονο άνεπτυγμένο άνθρωπο των πόλεων. Αντλώντας λόγια μέσα από τή σύγχρονη ζωή του, ό Έλληνας στιχουργός μαζί μέ τόν μουσικό δημιούργησαν τραγούδια όπου μερικά από αυτά τά χαρακτηρίζεις άριστουργήματα του είδους αυτού. Έχουν λυρισμό, αίσθημα, χάρη και όμορφιά, εκφράζοντας τόν σύγχρονο Έλληνα της εποχής του.

Διότι δέν είναι μόνο τά ζεμπέκικα και τά μοιρολόγια, ούτε οι συρτοί χοροί ή τά έπιτραπέζια τραγούδια πού κι αυτά είναι συνέχεια της αρχαίας Ελλάδος, όπως τό μοναδικό ολοκληρωμένο δείγμα μουσικής πού είναι ή στήλη του Σεκίλου.

Άλλά άς θυμηθοῦμε ακόμα και τά θούρια, τά έμβατήρια, τόν Έθνικό μας Όμνο. Πάνω στη νεοελληνική Γλώσσα ό Διον. Σολωμός μέ τό στίχο του κι ό Νίκ. Μάντζαρης-Χαλικιόπουλος μέ τή μουσική άφησαν ένα μνημείο, πού αντιπροσωπεύει τόν σύγχρονο Έλληνα. Μέ τή συνεργασία αυτών των δύο δημιουργών, οι Έλληνες μποροῦν σε δεδομένη στιγμή νά συσπειρώνονται, ν' άγκαλιάζονται και νά πετυχαίνουν τή δόξα. Ο Όμνος αυτός περικλείει τούς άγώνες του Έλληνα και τίς αυτοθυσίες για τήν έλευθερία και τά ιδανικά της φυλής του. Αίσθηση προκάλεσε, όταν μετά τούς Άγώνες πρωταθλήματος Ποδοσφαίρου στην Πορτογαλία, πολλοί Ξένοι έντυπωσιασμένοι όχι μόνο από τή νίκη αλλά και τόν μετέπειτα ένθουσιασμό των Έλλήνων, άγόρασαν μεταφρασμένο σ' όλες τίς γλώσσες και τό στίχο όλόκληρό του Σολωμού και τή μουσική. Αυτό σημαίνει ότι έννοιωσαν κάτι τό άσυνήθιστο. Ίσως μαζί μέ τήν ύπεροχή των ποδοσφαιριστών ανακάλυψαν και τήν Ελλάδα σε μία άλλη της μορφή.

Όλα τά γεγονότα και τίς εκδηλώσεις της ζωής του ό «Έλλην» μπορει και τά τραγουδά, μέ τό δικό του μοναδικό ψυχισμό, αφήνοντας πίσω του διαχρονικά τραγούδια πού δέν ξεχνιοῦνται.

Μέ τή συμπληρωματική αυτή έρευνα ή όποία είναι συνέχεια τής μελέτης μου «Όταν ή γή ώστοκοῦσε τήν Γλώσσα τής προσωδίας...» ήθελα νά σᾶς ένημερώσω καί νά σᾶς εξηγήσω για τίς έρευνές μου, γύρω από αυτό τό τεράστιο όσο καί σημαντικό σκέλος τής Έλληνικῆς Γλώσσας πού είναι ή Έλληνική Προσωδία. Κι ακόμα νά σᾶς εξηγήσω γιατί ή Έλληνική Γλώσσα είναι ή ρίζα τής μουσικῆς τοῦ κόσμου. Διότι εκεί κρύβεται τό κλειδί τής σοφίας. Ψάχνοντας νά βροῦμε ποιά είναι ή Έλληνική Προσωδία ξεκλειδώνουμε τή γνώση πού βρίσκεται μέσα στήν ψυχή τοῦ κόσμου. Αυτό είναι κάτι πού πρέπει νά καταλάβουμε για νά εκτιμήσουμε καί για νά ἔχουμε πνευματική ανάταση.

Όσοι ασχολεῖστε ἔστω καί ἐλάχιστα μέσα στό μυαλό σας μέ τήν Έλληνική Γλώσσα, τόσο μορφώνεστε, τόσο τό πνεῦμα (ἀντιστέκεται στό σκοταδισμό καί δημιουργοῦνται οἱ προϋποθέσεις για ἕναν καλύτερο κόσμο.

Αὐτή ἕως ἐδῶ ἦταν, μετά τήν προσωδία τής γλώσσας, ή πορεία τής μουσικῆς τοῦ κόσμου καί τοῦ τραγουδιοῦ τής Ελλάδος. Ἄν θελήσει νά ξυπνήσει ό Έλληνας ἐπιστήμων μουσικός, νά σηκώσει τόν εὐρωπαϊκό μανδύα πού είναι τυλιγμένος στό ὑποσυνειδητό του, τότε θά μπορέσει νά δημιουργήσει πνευματικά μουσικά δημιουργήματα από τήν τεράστια μουσική κληρονομιά πού μᾶς ἄφησαν οἱ προπάτορές μας. Ἀπό αὐτόν ἐξαρτᾶται νά δημιουργηθεῖ ό ἐπόμενος ... σταθμός.

Μέχρι αὐτή τή στιγμή ὅμως, τίποτα ακόμα δέν ἀχνοφέγγει για κάτι καινούργιο. Ἡ Εὐρώπη κορεσμένη από τόν ἴδιο τρόπο ἔκφρασης τῶν κλιμάκων Μειζόνων καί Ἐλασσόνων ὅ,τι εἶχε νά πει τό εἶπε. Τώρα οἱ νεότεροι πειραματίζονται μέ ἄλλους τρόπους νά δημιουργήσουν κάτι καινούργιο. Ὅμως, οἱ κοινωνίες ἔτσι μπερδεμένες ὅπως είναι καί μέσα στό χάος τής κατευθυνόμενης παγκοσμιοποίησης, δέν παράγουν ακόμα τίποτα. Διακατέχονται ὅλοι από τό φόβο καί τό ἄγχος τοῦ παρόντος καί τοῦ μέλλοντος. Ἐτσι ὥστε, θά περάσουν πολλά χρόνια μέχρι οἱ ἄνθρωποι ἐπανεύρουν τήν ταυτότητά τους για νά μπορέσουν νά δημιουργήσουν μία καινούργια μουσική ἔκφραση, πού νά ἱκανοποιήσει τόν ἄνθρωπο τοῦ μέλλοντος.

Αθήνα 2004